

УДК 347.9: 347.1

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-45-1-86-100>

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ ПІД ЧАС ДІЇ В УКРАЇНІ ВОЄННОГО СТАНУ

Семенова М. В.

DEVELOPMENT OF ELECTRONIC JUDICIARY AS AN EFFECTIVE MEANS OF CONSIDERING DISPUTES REGARDING THE PROTECTION OF THE RIGHTS AND FREEDOMS OF CHILDREN DURING THE ACTION IN THE MARITAL STATE OF UKRAINE

Semenova M.

У статті проаналізовано питання щодо розвитку ефективних засобів розгляду спорів щодо захисту прав і свобод дітей під час дії в Україні воєнного стану. Досліджено визначення воєнного стану в Україні та його вплив на суспільство в цілому та можливість здійснення правосуддя; тенденції розвитку електронного правосуддя в країнах ЄС та тенденції запровадження системи «Електронний суд» в Україні; практику щодо розгляду спорів щодо захисту прав дітей з використанням системи електронного правосуддя в період дії в Україні воєнного стану. Автором досліджено питання щодо порушення прав дитини під час воєнного стану та визначено основні категорії спорів пов'язаних з захистом прав дитини під час дії в Україні воєнного стану. Зокрема, повернення дітей, вивезених на територію іноземної держави, до держави їх постійного місця проживання у рамках Гаазької Конвенції 1980 року та Гаазької Конвенції 1996 року; визначення місця проживання дитини; вирішення питань стосовно опіки над дитиною.

Ключові слова: електронне судочинство, воєнний стан, конвенція, електронний суд, опіка.

Постановка проблеми. В зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ в Україну все більш актуальним стає питання розширення застосування засобів діджиталізації судочинства, адже це дає можливість учасникам судового процесу утриматися від зайвих поїздок до суду, що може бути в краї небезпечним та дозволяє судам не робити суттєвих порушень термінів розгляду справ.

Стан дослідження. Питання електронного судочинства привертала увагу багатьох дослідників. Так дослідженням цього питання в різні часи займалися Музиченко О. В.

[1], Владикін О., Білоусова К., Кісіль А. [2], Полуніна О. О. [3, с.325-328] та ін. Разом з цим, питання щодо використання електронного судочинства як ефективного засобу розгляду спорів щодо захисту прав і свобод дітей під час дії в Україні воєнного стану відсутні.

Для проведення комплексного дослідження цього питання необхідно насамперед вирішити такі задачі: 1) дослідити визначення воєнного стану в Україні та його вплив на суспільство в цілому та можливість здійснення правосуддя; 2) дослідити тенденції

розвитку електронного правосуддя в країнах ЄС та тенденції запровадження системи «Електронний суд» в Україні; 3) дослідити судову практику щодо розгляду спорів щодо захисту прав дітей з використанням системи електронного правосуддя в період дії в Україні воєнного стану.

В даній статті автором досліджуються питання щодо визначення воєнного стану в Україні та його вплив на суспільство в цілому та можливість здійснення правосуддя та питання щодо визначення основних категорій спорів пов'язаних з захистом прав дитини під час дії в Україні воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи сутність і зміст правового режиму воєнного стану слід зазначити, що воєнний стан – це особливий правовий режим, який наразі діє на всієї території України. Уведення правового режиму надає особливі повноваження органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування порівняно з повноваженнями, встановленими їм законодавством для мирного часу, і створює необхідні умови для здійснення цих особливих повноважень, а також концентрації всіх необхідних ресурсів для забезпечення оборони держави. Воєнний стан – відповідь на існуючу загрозу суверенітету й територіальній цілісності та на збройну агресію.

У зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану тимчасово можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини та громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також впроваджуватися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб. Але згідно зі ст. 64 Конституції України в умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції, зокрема право на судовий захист. Незважаючи, на

введення в країні воєнного стану, право на справедливий суд для кожного є абсолютним та непорушним, що зазначено у ч. 2 ст. 64 Конституції України, стаття 55 якої накладає на державу обов'язок у забезпеченні цього права. Цілком обґрунтованою є думкою Аарона Барака, який зазначив, що Ізраїль завжди перебуває у небезпеці, і тому він, як суддя Верховного суду Ізраїлю, повинен серйозно відноситися до прав людини у такій ситуації, та додав, що підхід повинен бути однаковий, тобто не повинен залежати від того чи знаходиться держава у стані війни чи миру.[4] Тому під час дії в Україні воєнного стану суди не можуть припиняти свою роботу, а судді повинні максимально захищати демократію, права людини, що є пріоритетним завданням в Україні.

Наразі існує високий ризик того, що строк дії воєнного стану в Україні буде ще неодноразово продовжуватися довгий час. В зв'язку з чим необхідно проводити постійні дослідження питання застосування електронних систем судочинства з метою виявлення проблем та запровадження шляхів їх усунення для забезпечення ефективного розгляду справ під час воєнного стану в Україні.

Системи «Електронний суд» діють у США, Австралії, Швейцарії та багатьох інших країнах у спосіб, що забезпечує функціонування моделей судового процесу, котрі дають можливість здійснювати судовий розгляд без вчинення зайвих фізичних транзакцій [5, с. 225–227; 6, с.101–104; 7; 8 с. 160–168]. Системи електронного правосуддя використовуються в багатьох країнах ЄС, зокрема Німеччина Франція, Австрія, Естонія.

У Франції у останні роки було зроблено суттєві кроки щодо використання нових електронних технологій під час розгляду спорів. Так Цивільно-процесуальним Кодексом Франції [9] встановлено можливість електронного обміну документами між судами. Статтею 748-1 передбачено можливість надси-

лання, вручення та повідомлення процесуальних документів, документів, повідомлень, повідомлень чи повісток, рапортів, протоколів, а також копій і відправлень, що мають виконавчу форму судових рішень в електронному вигляді. При цьому на підставі статті 748-2 Цивільно-процесуального Кодексу Франції одержувач поштових відправлень, грошових переказів і повідомлень, згаданих у статті 748-1, повинен надати чітку згоду на використання електронних засобів, якщо спеціальні положення не вимагають використання цього способу зв'язку. Таким чином, можна вдаватися до електронної комунікації тільки за згодою адресата повідомлення. Отже, сторони процесу або адвокати можуть спілкуватися з канцелярією суду електронним чином тільки за попередньою згодою відповідного суду.

Щоб допустити обмін між канцелярією суду, допоміжним складом правосуддя і учасниками процесу, в першу чергу передбачається інформатизація сукупності реєстрів, які ведуться в канцелярії суду. У другу чергу необхідна згода сторони по справі на електронний обмін. Канцелярія суду здійснює реєстрацію повідомлень, заяв, клопотань як і в випадку з паперовими носіями, проте вона повинна направити відправнику повідомлення про отримання цих матеріалів електронним чином(на його електронну скриньку).

Канцелярія суду здійснює реєстрацію повідомлень, заяв, клопотань як і в випадку з паперовими носіями, проте вона повинна направити відправнику повідомлення про отримання цих матеріалів електронним чином(на його електронну скриньку). Для виклику в судове засідання канцелярія суду направляє електронним повідомлення. Адресат повинен повідомити про отримання. При відсутності відповіді канцелярія суду буде чинити так само, як і в випадку з повідомленням, які направляються в паперовій формі, коли повідомлення про отримання повер-

тається без підпису адресата або уповноваженої ним особи: судовий виконавець здійснює повідомлення в паперовій формі.

Для направлення рішень встановлено, що електронним чином відправляються копії і виписки судових рішень. Але, використання електронного зв'язку не перешкоджає праву зацікавленої сторони вимагати вручення на папері копії судового рішення із зазначенням виконавчої формули. Законодавством Франції встановлено три функції електронної комунікації між судами великої інстанції і адвокатами:

1) ознайомлення з матеріалами справи і журналом судових засідань (списком справ, призначених до слухання) в залежності від повноважень адвоката, записаного в служби комунікації (адвокат місцевої колегії адвокатів, заснованої на постійній основі, адвокат місцевої колегії адвокатів, що не заснованої на постійній основі, адвокат що не належить до місцевої колегії адвокатів);

2) обмін організованими повідомленнями. Повідомлення відомостей, що стосуються ординарного процесу, починаючи з порушення цивільної справи до винесення ухвали про закінчення розгляду справи по суті;

3) спеціальна система відправки повідомлень, тобто можливість обміну за допомогою електронної пошти з неструктурованою інформацією і електронними документами, виконаними в форматі, сумісному з програмним забезпеченням по обробці тексту.

На території Литви інформація про судові справи зберігається в централізованій інформаційній системі під назвою ЛІТЕКО, яку запустили ще в 2004 році. З того часу вона постійно оновлюється Національною судовою адміністрацією. Це дало можливість сторонам формувати процесуальні документи, передавати їх, ознайомлюватися з ними в електронній формі, а також контролювати

інформацію, що стосується судового збору та судових витрат.

Судова інформаційна система Латвії була розроблена Судовою Адміністрацією Латвії в 1998 році, а у судах запроваджена в 2003 році. Завдання системи: забезпечення автоматизованого діловодства в рамках судового провадження (реєстрація, обробка та збереження, контроль за станом справи, обмін інформацією між судами та автоматична підготовка статистичних звітів).

Інформаційна система суду (KIS) в Естонії – єдина інформаційна система для всіх видів судових проваджень. Вона надає можливість зареєструвати судову справу, судові засідання та судові рішення, реалізує автоматичний розподіл справ між суддями, створює повістки та публікує судові рішення на офіційному веб-сайті. Також KIS має інструменти пошуку для судових справ, засідань, рішень, а також інших документів по справі. Дані по певній справі наявні лише в пов'язаних із справою співробітників суду та судді.

Перші кроки на шляху до цифрової трансформації в країнах Європейського Союзу відбулися ще у 1995 році. Рекомендація № R (95) 11 Комітету міністрів Ради Європи щодо відбору, опрацювання, подання та архівації судових рішень у законних інформаційно-пошукових системах від 11 вересня 1995 р. [10] визначила пріоритети розвитку та функціонування автоматизованих судових систем. Рекомендація Rec (2001) 3 КМ РЄ державам-членам «Щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій» вказує на необхідність забезпечення можливості:

1) відкриття провадження за допомогою електронних засобів;

2) здійснення подальших процесуальних дій у рамках провадження в середовищі електронного документообігу;

3) одержування відомостей про хід справи шляхом одержання доступу до судової інформаційної системи;

4) одержання інформації про результати провадження в електронній формі (п. 3) [11].

12 грудня 2003 р. була прийнята декларація ООН «побудова інформаційного суспільства – глобальна задача в новому тисячолітті». Декларацією, зокрема, проголошено такі важливі принципи побудови інформаційного суспільства:

1) верховенство права, поряд зі сприятливою, прозорою, такою, що сприяє конкуренції, заснованою на принципі технологічної нейтральності і передбачуваною політичною і регламентарною базою, враховує національні особливості, необхідне для створення орієнтованого на інтереси людей інформаційного суспільства;

2) використання і розгортання ІКТ повинні бути спрямовані на створення переваг у всіх аспектах нашого повсякденного життя;

3) додатки на базі ІКТ потенційно важливі для діяльності органів державного управління і наданих ними послуг [12].

Але початком процесу діджиталізації судочинства в країнах Європи які вже зараз мають успішно працюючу систему, можна вважати 2008-2009 роки.

Основні рекомендації щодо впровадження електронної демократії викладені у рекомендації CM/Rec (2009) 1 КМ РЄ державам-членам від 18 лютого 2009 р. [13]. В цьому ж документі міститься дефініція електронного правосуддя: «використання ІКТ (інформаційних та комунікаційних технологій) у реалізації правосуддя усіма зацікавленими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема для приватних осіб та підприємств. Це включає в себе електронний зв'язок і обмін даними, а також доступ до судової інформації» (Р.38). Вагомим внеском

у розвиток електронної системи правосуддя стала Європейська стратегія електронного правосуддя, яку вперше представила Європейська Комісія 30 травня 2008 року [14]. Основною метою її реалізації було вдосконалення судової співпраці як на національному, так і на європейському рівнях. Згодом було розроблено стратегії на 2009-2013, 2014-2018 та 2019-2023 роки.

В Україні концепція «Електронний суд» була розроблена у 2012 р. державним підприємством «інформаційні судові системи» на розвиток положень закону України «Про судоустрій та статус суддів» [15], «Про доступ до судових рішень» [16], «Про Національну програму інформатизації» [17] та інших, а також Концепції галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи та Стратегічного плану розвитку судової влади в Україні на 2013–2015 роки.

Запровадження в Україні проекту «Електронний суд» як модуля Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі — ЄСІТС) вперше було передбачено у Господарському процесуальному кодексі [18], Цивільному процесуальному кодексі [19] та Кодексі адміністративного судочинства [20], які набули чинності 15 грудня 2017 р. Ця система була покликана спростити взаємодію між учасниками судового процесу та судом шляхом забезпечення обміну електронними документами між ними (подача процесуальних документів, ознайомлення з матеріалами судової справи, направлення повісток, судових рішень, прийнятих за результатом розгляду справи та ін.).

Електронний суд є одним з елементів електронного урядування, що розглядається як спосіб організації державної влади за допомогою інформаційних мереж та забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування з ними гро-

мадян, юридичних осіб, неурядових організацій. Термін «електронний суд» використовується у двох значеннях: у вузькому розумінні – це підсистема в системі Єдиної судової інформаційної системи України, призначена для забезпечення своєчасного отримання учасниками судового процесу повісток та повідомлень про розгляд судових справ та процесуальних документів, ухвалених під час розгляду справ; в широкому розумінні «електронний суд» як елемент інформаційного суспільства – це самостійна унікальна форма судового процесу, заснованого на новітніх і інформаційних технологіях, що забезпечують повний цикл розгляду судової справи в електронному форматі [21, с.30].

Наразі в Україні базовим інструментом доступу до послуг електронного судочинства для громадян є сервіс «Електронний суд». За допомогою його кожен учасник судового процесу має технічну можливість взаємодіяти з судом через власний електронний кабінет (eКабінет) (<https://id.court.gov.ua>). Підсистема «Електронний суд» - це підсистема, що забезпечує обмін процесуальними документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, органами та установами системи правосуддя, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу. Доступ до підсистеми «Електронний суд» мають адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання, фізичні особи, які мають можливість зареєструвати офіційні електронні адреси в підсистемі «Електронний суд». Особи, що зареєстровані в підсистемі «Електронний суд» мають можливість знайомитися зі всіма матеріалами справи, своєчасно отримувати виклики та повідомлення та ін. Послуги електронного судочинства охоплюють сплату судового збору онлайн, отримання інформації щодо стадій роз-

гляду судових справ, отримання інформації з Єдиного державного реєстру судових рішень, відправку учасникам судового процесу процесуальних документів електронною поштою.

Наразі, впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (Далі – ЄСІТС) регулюється наступними нормативними документами: Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [22]; Закон України «Про Національну програму інформатизації» [23] з урахуванням норм Законів України «Про судоустрій і статус суддів» [24], «Про доступ до судових рішень» [25], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [26]; Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 - 2023 роки [27]; Наказ ДСАУ N 178 від 14.06.2022 «Про затвердження галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022 - 2024 роки» [28]; Рішення Вищої Ради правосуддя (Далі – ВРП) від 17.08.2021 N 1845/0/15-21 «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно -телекомунікаційної системи» [29].

Починаючи з 24 лютого 2022 року було прийнято низку нормативних актів, які регулюють діяльність судів в умовах воєнного стану. Так 24 лютого 2022 Рада суддів України (Далі – РСУ) прийняла рішення «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку РФ» [30].

02 березня 2022 Радою суддів України опубліковано рекомендації [31] щодо роботи

судів в умовах воєнного стану, серед яких: 1) визначаючи умови роботи суду у воєнний час, керуватися реальною поточною обстановкою, що склалася в регіоні; 2) припинити проведення особистого прийому громадян керівництвом суду, роз'яснювати громадянам можливість відкладення розгляду справ у зв'язку із воєнними діями та можливість розгляду справ в режимі відеоконференції; 3) справи, які не є невідкладними, розглядати лише за наявності письмової згоди на це всіх учасників судового провадження; 4) зосередитись виключно на проведенні невідкладних судових розглядів; 5) в разі, якщо провадження розглядається колегіально і колегія суддів не може зібратись в одному приміщенні, то допустимо розглядати справи з різних приміщень судів, використовуючи власні технічні засоби.

03 березня 2022 Верховна Рада прийняла Закон «Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ» [32].

04 березня 2022 видано наказ Голови Верховного Суду, згідно з яким встановлено особливий режим роботи й запроваджено відповідні організаційні заходи [33].

08 березня 2022 Голова Верховного Суду видав розпорядження, згідно з яким було змінено підсудність справ, що розглядались в Харківському та в Чернігівському регіонах.

21 квітня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» [34]

Але деякі питання, що суттєво впливають на можливість розгляду спорів та ефективність такого розгляду під час воєнного стану, потребують подальшого врегулювання. Так, на мій погляд, вкрай необхідним є

вжиття невідкладних заходів для обов'язкового, переведення в електронну форму процесуальних та інших документів по справам, що надійшли до судів в паперовому вигляді.

Але деякі питання, що суттєво впливають на можливість розгляду спорів та ефективність такого розгляду під час воєнного стану, потребують подальшого врегулювання. Так, на мій погляд, вкрай необхідним є вжиття невідкладних заходів для обов'язкового, переведення в електронну форму процесуальних та інших документів по справам, що надійшли до судів в паперовому вигляді.

Розглядаючи питання щодо можливості постійної повноцінної двосторонньої комунікації між судом та учасниками судового процесу за допомогою засобів сучасних електронних інформаційно-комунікаційних технологій та можливості вчинення в електронному форматі усіх процесуальних дій під час розгляду будь-яких судових справ під час воєнного стану в Україні також необхідно звернути увагу на появлення нових проблемних питань, які набирають масштабного оберту після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

Так, з 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації Україну покинули понад 11 мільйонів людей. Більшість з них – жінки з дітьми, батьки яких залишилися в Україні. Слід констатувати, що наразі юристами констатується зростання кількості жінок, бажаючих розлучитися та залишитися за кордоном з дитиною. Водночас можна констатувати зростання кількості звернень до адвокатів чоловіків, які незгодні з рішенням жінки залишити дитину закордоном. В зв'язку з чим наразі можна визначити декілька основних категорій спорів пов'язаних з захистом прав дитини під час дії в Україні воєнного стану:

1) повернення дітей, вивезених на територію іноземної держави, до держави їх постійного місця проживання у рамках Гаазької Конвенції 1980 року [35] та Гаазької Конвенції 1996 року [36], яка доповнює та посилює Гаазьку конвенцію 1980 року стосовно деяких аспектів;

2) визначення місця проживання дитини;

3) вирішення питань стосовно опіки над дитиною.

Практика щодо повернення дитини, яку було вивезено з України після 24.02.2022, до місця постійного проживання тільки починає складатися. Це пов'язано з тим, що за правилами статей 8-11 Гаазької конвенції 1980 року, заявник має право обрати один із шляхів пред'явлення вимоги про повернення дитини до звичайного місця проживання: 1) подання заяви до Центрального органу держави (в Україні – до Міністерства юстиції України) за місцем постійного проживання дитини; 2) подання заяви до Центрального органу держави до якої дитину вивезено та в якій вона утримується (наприклад, в Естонії таким органом є Міністерство Юстиції Естонії); 3) подання відповідної заяви до суду. Під час подання заяви до Міністерства юстиції України воно, найчастіше передає справу в країну, в якій на даний час знаходиться дитина. Наприклад, під час розгляду заяви батька одної дитини яка була вивезена до Естонії у квітні 2022 року, Мініюст України передав заяву до Мініюсту Естонії, а воно, направило заяву на розгляд естонського суду (справа № 2-22-12716, Pärnu Maakohtu Rapla kohtumaja, суддя Agle Elmik.

Відповідно, справи щодо повернення дитини наразі здебільшого розглядаються в той країні, в якій перебуває дитина.

Основними питаннями, які необхідно з'ясувати та обґрунтувати під час підготовки документів та розгляду справи у суді є на-

ступні: 1) чи підлягає вирішенню спір про відібрання (повернення) дітей до країни постійного проживання в Україну національними судами країни перебування дитини; 2) чи є переміщення та утримування дитини у країні, в якій вона опинилася, незаконним з точки зору Гаазької конвенції; 3) чи стосується ситуація, яка розглядається у конкретній справі винятку, передбаченого у статті 13, першого пункту (b) Гаазької конвенції, а саме існує серйозний ризик того, що повернення поставить дитину під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпиму обстановку; 4) чи спроможна служба захисту дітей в країні перебування дитини оцінити дійсний стан та правильно встановити, що саме дійсно відповідає інтересам дитини, яка має іншій менталітет та не розуміє місцеву мову; 5) наскільки служба захисту дітей в країні перебування дитини є неупередженою та незалежною під час надання висновку до суду.

Для того, щоб права дитини були максимально захищено всі учасники процесу повинні мати доступ до матеріалів справи та мати можливість приймати участь в судових засіданнях.

Головною проблемою на даний час є те, що суди в деяких країнах ЄС використовують під час розгляду спорів систему електронний суд, але здебільшого доступ до системи обмежений для іноземців. Це суттєво обмежує права учасників процесу, надає перевагу одним на іншим та призводить до порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Так відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного

характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Право на справедливий судовий розгляд, що гарантується Статтею 6 § 1, має здійснюватися відповідно до норм закону, що передбачають наявність у сторін судового розгляду ефективного судового захисту з метою захисту їх цивільних прав (*Beles and others v. the Czech Republic* (Белеш та інші проти Чеської Республіки), § 49). Кожен має право на судовий розгляд справи, що стосується його «цивільних прав та обов'язків». Таким чином, у статті 6 § 1 представлено «право на суд», разом із правом на доступ до суду, тобто правом звертатися до суду з цивільними скаргами, що складають єдине ціле (*Golder v. the United Kingdom* (Голдер проти Сполученого Королівства), § 36. Вказана норма містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду.

Доступність правосуддя належить до інституційних принципів, які стосуються організації та діяльності судової влади в цілому. Ці принципи відіграють роль системоутворюючих чинників, що виражають сутність судової влади та її призначення в суспільстві, є підґрунтям судової системи та незалежності суддів при вирішенні судом справ. Право на доступ до суду має «застосовуватися на практиці і бути ефективним» (*Bellet v. France* (Белле проти Франції), § 38). Для того, щоб право на доступ було ефективним, особа «повинна мати реальну можливість оскаржити дію, що порушує його права» (*Bellet v. France* (Белле проти Франції), § 36; *Nunes Dias v. Portugal* (Нун'єш Діаш проти Португалії) (déc.) стосовно правил, що регламентують сповіщення). Правила, які регламентують етапи і терміни подачі заяви на судовий розгляд спрямовані на забезпечення належного здійснення правосуддя і відповідність нормам, а саме, принципу правової визначеності (*Cañete de Goñi v. Spain*

(Кан'єте де Гоньї проти Іспанії), § 36). Враховуючи вищезазначене, правила, що стосуються предмета спору чи застосування цих правил, не повинні перешкоджати сторонам у отриманні доступного судового захисту (Miragall Escolano v. Spain (Мірагаль Есколано та інші проти Іспанії []); Zvolsky and Zvolska v. the Czech Republic (Звольський та Звольська проти Чехії), § 51). За певних обставин справи практичний та ефективний характер цього права може бути порушено, зокрема через існування процесуальних заборон, які унеможливають або обмежують можливість звернення до суду.

Рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права. Що відповідає прецедентній судовій практиці Європейського суду з прав людини при тлумаченні положень статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Право на суд включає не лише право звертатися до суду, а також право на вирішення спору судом (Kutić v. Croatia (Кутіч проти Хорватії), § 25 і § 32 стосовно призупинення провадження; Aćimović v. Croatia (Ачімовіч проти Хорватії), § 41; Beneficio Cappella Paolini v. San Marino (Бенефічіо Капелла Паоліні проти Сан-Маріно), § 29 стосовно відмови у правосудді). Право на суд також може бути порушено, коли суд не виносить рішення за апеляційними заявами щодо оскарження рішень обмеженого терміну дії у встановленій законодавством термін (Musumeci v. Italy (Мусумечі проти Італії), §§ 41-43), або за відсутності рішення (Ganci v. Italy (Ганчі проти Італії), § 31). Право на суд також включає винесення рішення. Вимога справедливості застосовується до проваджень узагалом; і не об-

межується слуханнями (Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece (Стрен Грік Рифайнеріз і Стратіс Андреадіс проти Греції, § 49). Учаснику процесу повинно бути надано можливість подати цивільні скарги до суду (Fayed v. the United Kingdom (Файєд проти Сполученого Королівства), § 65; Sabeh El Leil v. France (Сабах Ель Лейл проти Франції) [ВП], § 46). Стаття 6 § 1 передбачає процесуальні гарантії сторін у цивільних провадженнях. Основною метою, перш за все, є задоволення інтересів сторін та органів забезпечення справедливості (Nideröst-Huber v. Switzerland (Нідерост-Хубер проти Швейцарії), § 30). Сторони у справі повинні мати можливість оскаржувати рішення у своїх справах із найбільшою ефективністю (H. v. Belgium (Н. проти Бельгії), § 53). Скарги сторін: у визначенні «цивільних прав та зобов'язань» особи, відповідно до прецеденту Стразбурського Суду, принципіальним є те, що кожний має право на справедливий розгляд справи судом. До цих гарантій додаються також гарантії стосовно організації та структури суду, і порядку ведення проваджень. Отже, ці гарантії і є складовими права на справедливий суд (Golder v. the United Kingdom (Голдер проти Сполученого Королівства), § 36). Стаття 6 Конвенції покладає на адміністративні органи влади певні зобов'язання: у заявника має бути доступ до відповідних документів, що знаходяться у розпорядженні адміністративних органів, за необхідності досягнутий шляхом процедури розкриття документів (McGinley and Egan v. the United Kingdom (МакГінлі та Еган проти Сполученого Королівства), §§ 86 і 90). Якщо держава без достатніх підстав не надає заявнику доступу до документів, що знаходяться у розпорядженні державних органів влади, що б дозволило їм захищатися у суді, або заперечує їх існування, то такі дії розглядаються як відмова у справедливому слуханні, що порушує статтю 6 § 1. Важливо, щоб сто-

рони мали можливість належним чином приймати участь у провадженнях (Mantovanelli v. France (Мантованеллі проти Франції), § 33).

Висновок. Аналіз законодавства деяких країн-членів ЄС дає підстави зробити висновок про те, що положення Конвенції щодо забезпечення доступу до суду та право на справедливий суд не можуть бути реалізовані через брак роботи системи електронний суд.

Так, відповідно до § 199, 206, 630 Tsiviilkohtumenetluse seadustik [37] сторона провадження має право: 1) ознайомитися з матеріалами справи та отримати їх копії; 2) знати склад суду, який розглядає справу; 3) подавати скорочення та запити; 4) давати пояснення суду та обґрунтовувати всі питання, поставлені під час розгляду справи; 5) подавати докази та брати участь у спостереженні та дослідженні доказів; 6) заперечувати проти клопотань і доводів інших учасників процесу; 7) задавати запитання іншим учасникам процесу, свідкам і експертам; 8) одержувати засвідчені копії судового рішення, оформлені документом. Сторона процесу має також інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом. Окрім прав сторони у справі, позивач має право змінити підставу або предмет позову, збільшити або зменшити свої вимоги або відмовитися від позову, тоді як відповідач має право на прийняти дію. Сторона має право оскаржити рішення суду та інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом. На рішення суду першої інстанції сторона і третя особа із самостійними вимогами можуть подати апеляційну скаргу. Але скористатися цими правами неможливо, якщо учасник процесу або учасник процесу та його адвокат не мають доступу до матеріалів справи в електронному вигляді. Згідно з законодавством Естонії доступ до електронного суду можливий тільки за наявності ID-картки або smart-ID або Mobile-ID, тому ско-

ристання усіма правами, що надано сторонам учасник процесу – іноземець не має змоги. Таки обмеження призводять до порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що в довгостроковій перспективі збільшить кількість звернень громадян України до ЄСПЧ з заявами про однакові порушення Конвенції судами різних країн ЄС.

Однак всього цього можна уникнути за наявності у учасників процесу цифрового сертифіката, який надається виключно для доступу в систему електронного правосуддя. Для цього необхідно у відповідні правові акти вводити норми, що описують і стандартизують саму процедуру надання спрощеного доступу, процедуру контролю та припинення даного доступу, а також ввести поняття так званого плаваючого тимчасового інтервалу або «документи в дорозі» і чітко визначити цей стан щодо судової електронної системи.

Також необхідно проводити подальші наукові дослідження в напрямку: 1) розробки шляхів забезпечення можливості постійної повноцінної двосторонньої комунікації між судом та учасниками судового процесу за допомогою засобів сучасних електронних інформаційно-комунікаційних технологій; 2) можливості вчинення в електронному форматі усіх процесуальних дій під час розгляду будь-яких судових справ.

Література:

- Музиченко О.В., Карандась М.В. Електронне провадження в Україні через призму процесуальних кодексів та міжнародного досвіду. Кримінально-процесуальне право та криміналістика. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/6_2022/3_6.pdf (дата звернення 01.04.2023).
- Владикін О., Білоусова К., Кісіль А. Роль цифрових технологій у здійсненні цивільного судочинства в умовах воєнного стану // Наукові перспективи (Naukovi perspektivi). – 2023. – №. 4 (34).

3. Полуніна О. О. Деякі питання здійснення судочинства в реаліях масштабної військової агресії в Україні // Приватне право в умовах війни: матеріали всеукр. наук. конф. (Одеса, 15 листоп. 2022 р.) / за заг. ред.: д. ю. н., проф. Є. Харитонова, д. ю. н., проф. І. Давидової; НУ «Одеська юридична академія» – Одеса, 2022. – 1004 с. ISBN 978-966-928-883-7. – С. 325.

4. Aharon Barak. Foreword: a judge on judging: the role of a Supreme Court in a democracy. HeinOnline. 116Harv. L. Rev. 19 2002-2003/ 144 p (дата звернення – 01.04.2022).

5. Каланча І. А. Міжнародний досвід використання електронного сегмента в кримінальній процесуальній діяльності суду [електронний ресурс] / І. А. Каланча. – URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/6/50.pdf> (дата звернення – 18.11.2022).

6. Білоус В. В. Інноваційні напрямки інформатизації судочинства. [електронний ресурс] / В. В. Білоус. – URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Trsek/2011_11/Bilous.pdf (дата звернення - 18.11.2022).

7. Боголюбский И. Електронний суд в Україні: возможности, проблемы, перспективы [електронний ресурс] / И. Боголюбский // судеб.-юрид. газ. – № 13 (331). – 2016. – 4 квіт. – URL: <http://sud.ua/newspaper/2016/04/04/89028-elektronnij-syd-v-ukraine-vozmozhnostiproblemi-perspektivi> (дата звернення – 18.11.2022).

8. Кравчик М.Б. Реформування судової системи як важлива складова Європейської інтеграції України [електронний ресурс]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / М. Б. Кравчик. – Львів, 2015. – URL: <http://lubp.com.ua/wp-content/uploads/2015/10/%D0%94%D0%98%D0%A1%D0%95%D0%A0%D0%A2%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF-%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BA.pdf> (дата звернення – 18.11.2022).

9. Code de procédure civile. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT00000607016/2022-12-29 (дата звернення - 18.11.2022).

10. Recommendation No. R (95) 11 concerning the selection, processing, presentation and archiving of court decisions in legal information retrieval systems (Adopted by the Committee of Ministers on 11 September 1995 at the 543rd meeting of the Ministers' Deputies). URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?Objectid=09000016804f120c (Дата звернення – 18.11.2022).

11. Рекомендація Rec (2001) 3 КМ РЄ державам-членам «Щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій» [електронний ресурс]: від 28.02.2001 р. – URL: [http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/5.%20%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20\(2001\)%203.pdf](http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/5.%20%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20(2001)%203.pdf) (Дата звернення – 18.11.2022).

12. Декларація принципів «побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті» [електронний ресурс] : міжнар. документ від 12.12.2003. – URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c57 (Дата звернення – 18.11.2022).

13. Рекомендації CM/Rec (2009) 1 КМ РЄ державам-членам [електронний ресурс] : від 18.02.2009 р. – URL: [http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/RecCM2009_1_and_Accomp_Docs/Recommendation%20CM_Rec\(2009\)1E_FINAL.aspx#TopOfPage](http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/RecCM2009_1_and_Accomp_Docs/Recommendation%20CM_Rec(2009)1E_FINAL.aspx#TopOfPage) Дата звернення – 18.11.2022).

14. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee of 30 May 2008 – Towards a European e-Justice Strategy [COM(2008) 329 final – Not published in the Official Journal]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ajl0007> (Дата звернення – 18.11.2022).

15. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t161402> (Дата звернення – 23.12.2022).

16. Закон України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 № 3262-IV URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t053262?an=&ed=&dtm=&le=> (Дата звернення – 18.11.2022).

17. України «Про Національну програму інформатизації» в д. 04.02.1998 № 74/98-ВР. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z980074?hide=true> (Дата звернення – 24.11.2022).

18. Господарський процесуальний кодекс України (ред. з 15.12.2017) від 06.11.1991 № 1798-XII, URL: https://ips.ligazakon.net/document/T_179800?hide=true (Дата звернення – 18.11.2022).

19. Цивільний процесуальний кодекс України (ред. з 15.12.2017) від 18.03.2004 № 1618-IV, URL: https://ips.ligazakon.net/document/T04_1618?hide=true (Дата звернення – 18.11.2022).

20. Кодекс адміністративного судочинства України (ред. з 15.12.2017) від 06.07.2005 №

2747-IV, URL: https://ips.ligazakon.net/document/T05_2747?hide=true (Дата звернення – 18.11.2022).

21. Бринцев О.В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи: монографія. Харків: Право, 2016. 72 с.

22. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030851?hide=true> (Дата звернення – 18.11.2022).

23. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-ВР URL: <https://ips.ligazakon.net/document/z980074?an=&ed=&dtm=&le=>

24. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t161402> (Дата звернення – 23.12.2022).

25. Закон України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 № 3262-IV URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t053262?an=&ed=&dtm=&le=> (Дата звернення – 18.11.2022).

26. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 27.04.2021 № 1416-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t211416?an=&ed=&dtm=&le=> (Дата звернення – 18.11.2022).

27. Указ Президента України «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 - 2023 роки», від 11.06.2021 № 231/2021. URL: https://ips.ligazakon.net/document/u231_21?an=18 (Дата звернення – 18.11.2022).

28. Наказ Державна Судова Адміністрація України «Про затвердження галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022 - 2024 роки» від 14.06.2022 № 178, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/sa22028?an=1> (Дата звернення – 18.11.2022).

29. Рішення Вища Рада правосуддя «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 17.08.2021 № 1845/0/15-21 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mus35849?an=1> (Дата звернення – 18.12.2022).

30. Рішення Ради суддів України від 24.02.2022 № 9, «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення

повноважень Вищої ради правосуддя та воєнних дій з боку Російської Федерації». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36788?hide=true> Дата звернення – 28.03.2022).

31. Рада суддів України: Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану 02.03.2022. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsuopublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> (Дата звернення - 18.11.2022).

32. Закон України «Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ» від 03.03.2022 № 2112-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222112?hide=true> (Дата – звернення 18.11.2022).

33. Верховний Суд. Огляд від 04.03.2022, «Особливості здійснення правосуддя на території, на якій введено воєнний стан» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00823?an=1&hide=true> (Дата звернення – 28.03.2022).

34. Закон України від 21.04.2022 № 2217-IX, «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222217?hide=true> (Дата звернення – 18.11.2022).

35. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU80314?hide=true> (Дата звернення – 01.04.2023).

36. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19/10/1996. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU96478?an=23&hide=true> (дата звернення – 01.04.2023).

37. Tsiviilkohtumenetluse seadustik (lühend - TsMS). Прийнято 20.04.2005 RT I 2005, 26, 197, набув чинності 01.01.2006. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/109042021017?leiaKehtiv> (Дата звернення – 29.01.2023).

References:

1. Muzychenko O.V., Karandas M.V. Elektronne provadzhennia v Ukraini cherez pryzmu protsesualnykh kodeksiv ta mizhnarodnoho dosvidu. Kryminalno-protsesualne pravo ta kryminalistyka. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/6_2022/3_6.pdf (data zvernennia 01.04.2023).

2. Vladykin O., Bilousova K., Kisil A. Rol tsyfrovyykh tekhnolohii u zdiisnenni tsyvilnoho

sudochynstva v umovakh voiennoho stanu // Naukovi perspektyvy (Naukovi perspektivi). – 2023. – №. 4 (34).

3. Polunina O. O. Deiaki pytannia zdiisnennia sudochynstva v realiiakh masshtabnoiviskovoi ahresii v ukraini // Pryvatne pravo v umovakh viiny: materialy vseukr. nauk. konf. (Odesa, 15 lystop. 2022 r.) / za zah. red.: d. yu. n., prof. Ye. Kharytonova, d. yu. n., prof. I. Davydovoi; NU «Odeska yurydychna akademiia». – Odesa, 2022. – 1004 s. ISBN 978-966-928-883-7. – S. 325.

4. Aharon Barak. Foreword: a judge on judging: the role of a Supreme Court in a democracy. HeinOnline. 116Harv. L. Rev. 19 2002-2003/ 144 p (data zvernennia – 01.04.2022).

5. Kalancha I. A. Mizhnarodnyi dosvid vykorystannia elektronnoho sehmeta v kryminalnii protsesualnii diialnosti sudu [elektronnyi resurs] / I. A. Kalancha. – URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/6/50.pdf> (data zvernennia – 18.11.2022).

6. Bilous V. V. Innovatsiini napriamky informatyzatsii sudochynstva. [elektronnyi resurs] / V. V. Bilous. – URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Трпсек/2011_11/Bilous.pdf (data zvernennia - 18.11.2022).

7. Boholiubskiy Y. Yelektronnyi sud v Ukraine: vozmozhnosti, problemy, perspektyvy [elektronnyi resurs] / Y. Boholiubskiy // sudeb.-yuryd. haz. – № 13 (331). – 2016. – 4 kvit. – URL: <http://sud.ua/newspaper/2016/04/04/89028-elektronnij-syd-v-ukraine-vozmozhnostiproblemi-perspektivi> (data zvernennia – 18.11.2022).

8. Kravchyk M.B. Reformuvannia sudovoi systemy yak vazhlyva skladova Yevropeiskoi intehratsii Ukrainy [elektronnyi resurs]: dys. ... kand. yuryd. nauk:12.00.10 / M. B. Kravchyk. – Lviv, 2015. – URL: <http://lubp.com.ua/wp-content/uploads/2015/10/%D0%94%D0%98%D0%A1%D0%95%D0%A0%D0%A2%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF-%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BA.pdf> (data zvernennia – 18.11.2022).

9. Code de procédure civile. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716/2022-12-29 (data zvernennia - 18.11.2022).

10. Recommendation No. R (95) 11 concerning the selection, processing, presentation and archiving of court decisions in legal information retrieval systems (Adopted by the Committee of Ministers on 11 September 1995 at the 543rd meeting of the Ministers' Deputies). URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?O

bjectId=09000016804f120c (Data zvernennia – 18.11.2022).

11. Rekomendatsiia Rec (2001) 3 KM PlE derzhavam-chlenam «Shchodo nadannia hromadianam sudovykh ta inshykh yurydychnykh posluh z vykorystanniam novitnykh tekhnolohii» [elektronnyi resurs]: vid 28.02.2001 r. – URL: [http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/5.%20%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20\(2001\)%203.pdf](http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/5.%20%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20(2001)%203.pdf) (Data zvernennia – 18.11.2022).

12. Deklaratsiia pryntsyviv «pobudova informatsiinoho suspilstva – hlobalne zavdannia u novomu tysiacholitti» [elektronnyi resurs] : mizhnar. dokument vid 12.12.2003. – URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c57 (Data zvernennia – 18.11.2022).

13. Rekomendatsii CM/Rec (2009) 1 KM RIe derzhavam-chlenam [elektronnyi resurs] : vid 18.02.2009 r. – URL: [http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/RecCM2009_1_and_Accomp_Docs/Recommendation%20CM_Rec\(2009\)1E_FINAL.as#TopOfPage](http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/RecCM2009_1_and_Accomp_Docs/Recommendation%20CM_Rec(2009)1E_FINAL.as#TopOfPage) (Data zvernennia – 18.11.2022).

14. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee of 30 May 2008 – Towards a European e-Justice Strategy [COM(2008) 329 final – Not published in the Official Journal]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISUM%3Ajl0007> (Data zvernennia – 18.11.2022).

15. Zakon Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» vid 02.06.2016 № 1402-VIII URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t161402> (Data zvernennia – 23.12.2022).

16. Zakon Ukrainy «Pro dostup do sudovykh rishen» vid 22.12.2005 № 3262-IV URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t053262?an=&ed=&dtm=&le=> (Data zvernennia – 18.11.2022).

17. Ukrainy «Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii» vd 04.02.1998 № 74/98-VR. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z980074?hide=true> (Data zvernennia – 24.11.2022).

18. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy (red. z 15.12.2017) vid 06.11.1991 № 1798-XII, URL: https://ips.ligazakon.net/document/T_179800?hide=true (Data zvernennia – 18.11.2022).

19. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy (red. z 15.12.2017) vid 18.03.2004 № 1618-IV, URL: https://ips.ligazakon.net/document/T04_1618?hide=true (Data zvernennia – 18.11.2022).

20. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy (red. z 15.12.2017) vid 06.07.2005 № 2747-IV, URL: https://ips.ligazakon.net/document/T05_2747?hide=true (Data zvernennia – 18.11.2022).

21. Bryntsev O.V. «Elektronnyi sud» v Ukraini. Dosvid ta perspektyvy: monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2016. 72 s.

22. Zakon Ukrainy «Pro elektronni dokumenty ta elektronni dokumentoobih» vid 22.05.2003 № 851-IV, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030851?hide=true> (Data zvernennia – 18.11.2022).

23. Zakon Ukrainy «Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii» vid 04.02.1998 № 74/98-VR URL: <https://ips.ligazakon.net/document/z980074?an=&ed=&dtm=&le=>

24. Zakon Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» vid 02.06.2016 № 1402-VIII URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t161402> (Data zvernennia – 23.12.2022).

25. Zakon Ukrainy «Pro dostup do sudovykh rishen» vid 22.12.2005 № 3262-IV URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t053262?an=&ed=&dtm=&le=> (Data zvernennia – 18.11.2022).

26. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia po etapnoho vprovadzhenia Yedynoi sudovoi informatsiino-telekomunikatsiinoi systemy» vid 27.04.2021 № 1416-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t211416?an=&ed=&dtm=&le=> (Data zvernennia – 18.11.2022).

27. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Stratehiiu rozvytku systemy pravosudiva ta konstytutsiinoho sudochynstva na 2021 - 2023 roky», vid 11.06.2021 № 231/2021. URL: https://ips.ligazakon.net/document/u231_21?an=18 (Data zvernennia – 18.11.2022).

28. Nakaz Derzhavna Sudova Administratsiia Ukrainy «Pro zatverdzhennia haluzevoi Prohramy informatyzatsii mistsevykh ta apeliatsiinykh sudiv i proektu pobudovy Yedynoi sudovoi informatsiino-telekomunikatsiinoi systemy na 2022 - 2024 roky» vid 14.06.2022 № 178, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/sa22028?an=1> (Data zvernennia – 18.11.2022).

29. Rishennia Vyshcha Rada pravosudiva «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok funkcionuvannia okremykh pidsystem Yedynoi sudovoi informatsiino-telekomunikatsiinoi systemy» vid 17.08.2021 № 1845/0/15-21 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mus35849?an=1> (Data zvernennia – 18.12.2022).

30. Rishennia Rady suddiv Ukrainy vid 24.02.2022 № 9, «Shchodo vzhyttia nevidkladnykh

zakhodiv dlia zabezpechennia staloho funkcionuvannia sudovoi vlady v Ukraini v umovakh prypynennia povnovazhen Vyshchoi rady pravosudiva ta voiennykh dii z boku Rosiiskoi Federatsii». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36788?hide=true> (Data zvernennia – 28.03.2022).

31. Rada suddiv Ukrainy: Rekomendatsii shchodo roboty sudiv v umovakh voiennoho stanu 02.03.2022. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsuopublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> (Data zvernennia - 18.11.2022).

32. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zminy do chastyny somoi statti 147 Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» shchodo vyznachennia terytorialnoi pidsudnosti sudovykh sprav» vid 03.03.2022 № 2112-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222112?hide=true> (Data – zvernennia 18.11.2022).

33. Verkhovnyi Sud. Ohliad vid 04.03.2022, «Osoblyvosti zdiisnennia pravosudiva na terytorii, na yakii vvedeno voiennyi stan» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00823?an=1&hide=true> (Data zvernennia – 28.03.2022).

34. Zakon Ukrainy vid 21.04.2022 № 2217-IX, «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo rehuliuвання pravovoho rezhymu na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222217?hide=true> (Data zvernennia – 18.11.2022).

35. Konventsiiia pro tsyvilno-pravovi aspekty mizhnarodnoho vykradennia ditei vid 25.10.1980. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU80314?hide=true> (Data zvernennia – 01.04.2023).

36. Konventsiiia pro yurysdyktsiiu, pravo, shcho zastosovuietsia, vyznannia, vykonannia ta spivrobotnytstvo shchodo batkivskoi vidpovidalnosti ta zakhodiv zakhystu ditei vid 19/10/1996. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU96478?an=235&hide=true> (data zvernennia – 01.04.2023).

37. Tsiviilkohtumenetluse seadustik (lühend - TsMS). Pryiniato 20.04.2005 RT I 2005, 26, 197, nabuv chynnosti 01.01.2006. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/109042021017?leiaKehtiv> (Data zvernennia – 29.01.2023).

Semenova M. Development of electronic judiciary as an effective means of considering disputes regarding the protection of the rights and freedoms of children during the action in the marital state of ukraine

The article analyzes issues related to the development of effective means of consideration of disputes regarding the protection of children's rights

and freedoms during martial law in Ukraine. The definition of martial law in Ukraine and its impact on society as a whole and the possibility of justice were studied; trends in the development of electronic justice in EU countries and trends in the introduction of the "Electronic Court" system in Ukraine; practice regarding the consideration of disputes regarding the protection of children's rights using the electronic justice system during the period of martial law in Ukraine. The author investigated the issue of violation of children's rights during martial law and identified the main categories of disputes related to the protection of children's rights during martial law in Ukraine. In particular, the return of children taken to the territory of a foreign state to the state of their permanent residence within the framework of the Hague Convention of 1980 and the Hague

Convention of 1996; determination of the child's place of residence; solving issues related to custody of the child.

Key words: *electronic justice, martial law, convention, electronic court, ward.*

Авторська довідка:

Семенова Марина Володимирівна – адвокатка, кандидатка юридичних наук, старший науковий співробітник, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, АБ «ЮФ «Семенова і Партнери», ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2216-4343>

Стаття надійшла до редакції 06 травня 2023 р.